

Dret a la seguretat o seguretat dels drets? Per una seguretat sostenible

JAUME CURBET I HEREU

Director de l'Observatori del Risc i de la revista *Seguretat Sostenible*

15

El propòsit principal d'aquesta intervenció consisteix a contribuir reflexivament al sorgiment d'una nova visió d'una *seguretat sostenible* que, d'una banda, orienti les polítiques locals (és a dir, municipals, regionals i fins i tot estatals) de seguretat cap a una atenció efectiva de les emergències i a una aplicació mesurada dels recursos coercitius i dissuasius per a la contenció de la violència, i, de l'altra, promogui una governança global dedicada a la resolució efectiva de les causes de fons dels riscos i els conflictes que, més aviat que tard, acaben materialitzant-se en la successió acumulativa de desastres i violències, els quals constitueixen els autèntics impediments a la sostenibilitat ecològica i social de les comunitats humanes.

Això es farà mitjançant la presentació de quatre postulats que, en lloc d'arenques provocadores, volen ser invitacions a una reflexió tranquil·la i a un debat serè. Els postulats són els següents:

El risc amaga la causa i genera el desastre.

No hi ha desastres naturals.

Sense convivència no hi ha seguretat.

Admetre la inseguretat és la millor seguretat.

1. EL RISC AMAGA LA CAUSA I GENERA EL DESASTRE

Els sociòlegs sostenen que vivim en *la societat del risc*. El risc, és a dir la consciència de probabilitats nefastes, no és més, però, que un símptoma a la superfície de la modernitat recent, l'indicador d'una mutació contemporània d'un gran abast en la trajectòria de les societats humanes. Dit amb altres paraules: és gairebé impossible associar, posem per cas, una marea negra a la conseqüència de les nostres eleccions concernents a les fonts i el consum d'energia; però, alhora, tam-

poc se'ns fan més visibles els vincles causals que ens permetrien veure en els conflictes urbans l'expressió de tensions socials insuportables.

De fet, en tots els escàndols d'inseguretat alimentària —sang contaminada o «vaques folles», entre d'altres—, l'escàndol sorgeix d'una situació d'inegal·litat, d'una situació de dependència, d'una situació en què algú que exerceix un cert poder l'ha utilitzat d'una forma que ha fet córrer un risc a d'altres individus, els quals no en descobriren l'existència i la naturalesa fins després d'haver-ne patit les conseqüències.

La preferència institucional per *l'error humà*, quan es tracta d'explicar els incidents tècnics, i pel *jove delinqüent*, quan es tracta d'incidents socials —com diu Lianos—, descarta la causalitat estructural de l'esdeveniment i difumina les tensions socials que contribueixen a la seva producció. El discurs institucional del risc és tan simple que pot semblar sofisticat: millorem només allò que sembla possible millorar sense modificar les condicions estructurals en las quals es desenvolupa. D'aquesta manera, la relació entre el problema immediat i la profunditat del seu context queda suprimida, ja que el discurs del risc separa la dimensió *de risc* de la dimensió sociopolítica. En realitat, n'és una condició prèvia, del discurs del risc, la d'evitar, en la mesura del possible, representar les tensions, contradiccions i els conflictes subjacents al perill.

Això permet, d'una banda, que les conseqüències socials, ambientals i polítiques d'un capitalisme liberal i transnacional apareguin com a inevitables; i, de l'altra, que ningú en particular es faci visible com a responsable d'aquests danys. Així —com diu el mateix Lianos—, en lloc de barris pobres, avui dia tenim barris *de risc*; els treballadors socials, els policies, els urbanistes, els emprenedors locals, els regidors municipals, les associacions d'inserció i els partits polítics ajusten cada cop més les seves diferències en una mateixa perspectiva que mira únicament cap a la base de l'estructura sociopolítica i mai cap a la part de dalt. Tot plegat queda, aleshores, reduït a *disfuncionalitats* que cal tractar. De manera que el risc absorbeix eficaçment l'energia que, altrament, es podria dedicar a la construcció d'alternatives.

O sigui que, en la societat del risc, mentre que les institucions econòmiques promouen obertament la liberalització més gran possible, les institucions polítiques tradueixen aquest propòsit en discurs del risc per tal de fer-lo socialment admissible i per tant governable. La governabilitat política s'ha transformat, així, en funció gestora i reconciliadora dels mals que són generalment percebuts com a impossibles d'eradicar. Un cop produït el risc, ja no es pot més que concentrar-se en la seva gestió i oblidar-se de la seva producció. No es tracta, per tant, de buscar la causalitat de l'exclusió social o del racisme, sinó únicament de reforçar els dispositius de la societat civil creats per a contenir-los.

Fins que es produeix el desastre. Com a manifestació extrema, tot i que no extraordinària, del risc, el desastre transcendeix el seu aparent caràcter episòdic i desvela —tal com ho va fer el pas del Katrina per Nova Orleans— una situació social de desastre permanent. Però també reflecteix, probablement amb més nitidesa que qualsevol altra circumstància, les causes de fons que expliquen la catàstrofe i, en particular, unes condicions d'accés als recursos que resulten extremadament desiguals per als diferents grups socials.

Però tant li fa. La gestió de desastres —que es manté circumscrita a les funcions pròpies de la protecció civil— persisteix a considerar la reconstrucció com un procés estrictament físic i que es limita a la restauració de la *normalitat* preexistent. La qual cosa suposa no reconèixer que els desastres exposen la vulnerabilitat crònica de *situacions normals*, les quals són quasi inevitablement una síndrome de causes molt arrelades, que es reflecteixen en estructures que expressen, mantenen i reproduïxen patrons socials de desigualtat, dominació i explotació. S'oblida així que, per assegurar la seva subsistència, algunes persones han d'acceptar les feines més perilloses o habitatges insalubres i, consegüentment, assumir més riscos que les altres. De manera que l'ajut d'emergència i la reconstrucció poden, fins i tot, agreujar les divisions i els patrons d'inequitat al si d'una societat; atès que restaurant, després d'un desastre, la vulnerabilitat social, econòmica i política es reproduïxen també les condicions per a un nou, i en molts casos encara major, desastre.

Tot plegat explica que, en la *societat del risc*, el risc no ens adverteix de l'existència de situacions insostenibles sinó que les amaga. I només se'ns fan visibles —les probabilitats nefastes que conté el risc—, justament, quan deixen de ser meres probabilitats i es materialitzen en forma de desastre. Només aleshores, quan ja no caben més tensions i injustícies sota l'estora, ens commou, ni que sigui per un instant, l'esclat espectacular de la tragèdia.

2. NO HI HA DESASTRES NATURALS

La terra promesa pel capitalisme tardindustrial, al llarg de la segona meitat del segle xx, no ha resultat ser, precisament, un món segur. Certament, l'existència humana sempre ha estat un bé fràgil, evolucionant en un equilibri inestable en el si de la xarxa global de la Vida. Però mai abans l'obra humana havia arribat al punt inimaginable de posar en greu perill la continuïtat de la pròpia espècie. Aquesta proesa insensata no ha necessitat més d'un segle per a perpetrar-se en una doble i convergent amenaça de naturalesa autodestructiva: la catàstrofe ecològica planetària i la globalització de la violència.

La catàstrofe ecològica a escala planetària constitueix, encara, per a una gran part dels pobladors de l'hemisferi nord, un simple risc submergit en el clima interessat de controvèrsia científica i política que acostuma a emascarar els processos socials de gestació i desplegament dels riscos produïts pel creixement econòmic il·limitat i el desenvolupament tecnocientífic incontrolat. Les pertorbacions substancials a la biosfera ocasionades per l'acció humana no ens són perceptibles directament pels sentits i necessiten, per tant, de la intermediació dels experts. És a dir, no es veuen si no es volen veure. La descomunal contaminació de la terra, l'aigua i l'aire; l'extinció vertiginosa d'espècies animals i vegetals; la desforestació massiva; la combustió incessant i a gran escala d'energies no renovables, o, més recentment, les imprudents manipulacions genètiques d'animals i plantes constitueixen processos acumulatius a escala global.

No ocorre el mateix al sud. En unes comunitats humanes lligades a la terra i molt dependents de l'agricultura, les alteracions en el clima degudes a l'escal-

fament del planeta, amb les consegüents modificacions en el nivell dels mars o en el règim de pluges, però també els efectes de la imposició de l'agricultura química i ara la transgènica, tant com la massificació forçada dels pobladors rurals en insalubres i insegures macroaglomeracions urbanes, constitueixen, cada un d'ells, autèntics desastres que, malgrat tot, desconnectats del seu context significatiu, no poden ser identificats com a episodis locals del procés global de catàstrofe ecològica.

Aquesta ruptura tràgica, de l'ancestral interacció harmònica entre la Humanitat i la Naturalesa, ve acompanyada d'un altre perill no pas menys inquietant: l'expansió metastàtica de la violència, en totes les seves modalitats incloses les més extremes, en el conjunt de relacions interpersonals, de grup i col·lectives que relliguen la xarxa de la vida humana. No es tracta doncs, que ja seria molt, de l'extraordinària acumulació de violència que es produeix en els territoris propis de la vida quotidiana —a la llar, amb la violència domèstica; al carrer, amb les agressions a les persones, als béns i a les llibertats, però també la violència en el trànsit; als llocs de treball, amb l'assetjament sexual i psicològic, o en els llocs d'oci, amb la violència als estadis—, sinó també en els atàvics camps de batalla —guerres tribals, ètniques o religioses; guerres pels recursos (l'aigua, el petroli, els diamants)— i, en darrera instància, a escala global: la transnacionalització del crim organitzat, amb la seva colossal capacitat de mediatització de l'economia i la política; l'articulació en una terrible xarxa global i flexible de fenòmens terroristes localment diversos; així com la imposició, per part dels Estats Units, d'un estat de guerra imperial, que amenaça amb destarotar el precari ordre internacional.

Tot i que tant la catàstrofe ecològica planetària com la globalització de la violència disposen, cadascuna, de la tenebrosa potencialitat de devastar les formes més evolucionades de la Vida, no podem desatendre tampoc les inevitables sinèrgies perverses entre ambdues que ja s'han començat a produir, particularment entre les formes més letals de violència col·lectiva (la guerra, sobretot) i les catàstrofes més extremes (fam o pandèmies, especialment).

La qual cosa no evita que, avui per avui, es mantingui una visió dominant de la seguretat que, per fragmentària i reactiva, es mostra incapaç de *comprendre* la complexitat dels fenòmens implicats en aquesta doble i convergent amenaça a la continuïtat de la vida humana. Des d'aquesta òptica deformada, les polítiques públiques segueixen, de forma generalitzada, obcecades a generar seguretat, gairebé exclusivament, en l'àmbit de les violències i els desastres, és a dir lluny d'on es genera realment la inseguretat, i, per això, es veuen limitades a simples tàctiques d'atenció d'emergències i de contenció de la violència. És a dir, frenar terratrèmols amb esparadrap.

També és cert, però, que comença a emergir una nova visió que no es limita a contemplar els desastres i les violències com a fenòmens naturals i inevitables, sinó que es fixa en els riscos i els conflictes, produïts socialment, dels quals —el desastre i la violència— no en són sinó les seves manifestacions extremes. I, consegüentment, s'interroga sobre els processos econòmics i polítics que es troben a l'origen dels riscos i els conflictes. A la base de la flama (és a dir, a les causes) i no al fum (és a dir, al desastre i la violència) és, doncs, on s'ha d'abocar l'aigua (és

a dir, l'aplicació del principi de precaució al creixement econòmic i al desenvolupament tecnocientífic), d'acord amb aquesta visió de la seguretat que s'expressa a través dels nous moviments ecologista, feminista o antiglobalització, així com en destacades universitats i organismes internacionals (especialment la Xarxa de Seguretat Humana promoguda pel govern de Canadà).

I és que, malgrat el benestar extraordinari aconseguit per les elits cosmopolites, aquest món insegur és alhora un món radicalment injust, en el qual no para de créixer la fractura social que tensa les relacions de dependència nord-sud, entre rics i pobres. Es planteja, així, una qüestió de no poca transcendència: *un món injust, pot ser un món segur?* Ja es veu com, d'aquesta manera, s'està vinculant la qüestió de la seguretat a la de la sostenibilitat ecològica i social de les comunitats humanes. Aquesta nova visió de la seguretat posa, sens dubte, en qüestió la pervivència de la visió dominant que relliga la seguretat amb el poder i l'ordre abans que amb la justícia i la sostenibilitat.

3. SENSE CONVIVÈNCIA NO HI HA SEGURETAT

Els *Diàlegs* del Fòrum, celebrat a Barcelona l'any 2004, van confirmar l'existència d'un ampli acord entre els actors sobre quins són els temes centrals que afecten l'agenda del segle XXI. Una lectura de les principals contribucions permet desvelar una nova visió dels reptes que l'actual procés de globalització econòmica i tecnològica planteja a la *seguretat humana*.

3.5 La ideologia de la seguretat

Cada cop és més difícil delimitar la seguretat, ja que els temors també s'han globalitzat. Aquests temors es generalitzen i s'alimenten a través dels mitjans de comunicació, que ens mantenen informats d'allò que passa diàriament en altres llocs; de manera que, fins i tot els qui viuen en llocs relativament segurs tenen sensació d'inseguretat, en fer seus els temors d'altres. Així mateix, la globalització amplifica algunes epidèmies i dona lloc a una paradoxa: mai s'havia viatjat tant i mai s'havia temut tant l'altre com actualment.

La globalització es construeix damunt un nou repartiment de poders, on la seguretat irromp com a estratègia ideològica: es fomenta la por com a estratègia de servitud. La seguretat com a ideologia pot obrir la porta a la pèrdua de llibertats. Aquest és el temor que es confirma en moltes de les polítiques de seguretat adoptades des de la irrupció en el panorama internacional dels atemptats de l'11 de setembre de 2001. Per tal que això no ocorri, cal evitar que la seguretat esdevingui paranoia i, consegüentment, eludir el perill que la seguretat pugui ser concebuda en detriment d'altres drets i valors socials no menys indispensables.

La importància del factor *seguretat* és òbvia: una bona part de la legitimitat de l'Estat prové de la seguretat i, per tant, l'Estat que no és capaç de garantir-la està en perill. La sobirania estatal implica, abans de res, l'exigència de la protecció efectiva dels seus ciutadans. Aquesta responsabilitat és un concepte genèric que

s'ha de materialitzar en tres àmbits indissociables: prevenir; reaccionar amb una resposta adequada i proporcionada, i, finalment, reconstruir.

Els Estats han d'utilitzar el seu poder, doncs, per a garantir la seguretat dels seus ciutadans i això suposa —especialment en les noves societats multiculturals i multiètniques— proporcionar condicions adequades per tal de fer possibles la convivència i les circumstàncies d'identitat. L'Estat ha de garantir tant la *seguretat material* —potenciant l'Estat del benestar— com la *seguretat jurídica* —promovent l'Estat democràtic i de dret.

Vivim en un món en què la seguretat absoluta és un mite. Si existís, seria una societat insofrible. Per això, la tolerància zero no és possible; ja que sempre hi haurà una nova inseguretat deguda a la pròpia dinàmica de l'evolució social. Les polítiques de seguretat no poden, doncs, pensar-se d'una manera aïllada de les polítiques de la vida (salut, educació, etc.). Avui ens cal, més que mai, una seguretat assentada en la cohesió, la igualtat, la mediació, el diàleg, la cultura i la comunicació en unes democràcies sanes, on no s'imposi la cultura de la por.

3.2 Llibertat i seguretat

L'element central del debat actual sobre la seguretat és, indubtablement, el terrorisme. A partir dels atemptats de l'11-S, la comunitat internacional s'adona que ja no s'enfronta al terrorisme tradicional, sinó que ha aparegut un terrorisme d'àmbit mundial que es nodreix del propi sistema capitalista i es desenvolupa gràcies a les noves tecnologies.

El procés de globalització econòmica i la desregulació dels mercats financers dels darrers anys han afavorit, entre altres coses, la proliferació de xarxes terroristes mundials. Es tracta de grups organitzats i transnacionals que no només tenen capacitat econòmica, sinó que també disposen de recursos suficients per a generar un capital de fàcil mobilitat en tot el món: 1,2 bilions d'euros, que suposa aproximadament el 5% de l'economia mundial. La major part d'aquest capital (una tercera part procedeix d'activitats legals) es blanqueja a Occident, especialment als Estats Units, on l'activitat econòmica del terrorisme constitueix un gegant econòmic desestructurador del sistema occidental. No hi ha, per tant, cap força de seguretat ni cap guerra preventiva que pugui posar fi a aquest terrorisme.

L'amenaça constant d'atemptat terrorista que planeja insistentment damunt la societat occidental ha dut els Estats a adoptar unes mesures de seguretat que han tingut un impacte clar en la llibertat dels ciutadans. Fins al punt que, en el debat actual de política internacional, la seguretat i la llibertat es presenten com dos drets antagònics. Els Estats justifiquen la limitació de drets i llibertats dels ciutadans en nom de la seguretat. Els governs argumenten que per tal de mantenir la integritat de l'Estat cal limitar les llibertats. Malgrat tot, aquests drets no són realment contradictoris sinó complementaris, ja que un ésser humà no pot ser lliure si, alhora, no està mínimament segur.

Seguretat i llibertat són, doncs, les dues cares d'una mateixa moneda. És per això que la solució al terrorisme no es pot trobar sinó en la pròpia legalitat dels Estats i en la justícia; per la qual cosa, la lluita contra el terrorisme ha de ser pro-

porcional a l'amenaça que planteja; si no és així, qualsevol acció desmesurada per part dels Estats reforça els grups terroristes.

3.3 Reformular la seguretat

Però, com es pot fer compatible la creixent demanda de seguretat amb els drets de l'individu? Sembla evident que la seguretat ha de deixar de ser reactiva per passar a ser preventiva i que, així mateix, ha de tenir el suport d'unes polítiques públiques que no es limitin únicament a una gestió policial o judicial, sinó que s'anticipin a l'esclat dels conflictes reforçant les capacitats preventives des d'un enfocament interdisciplinari.

Les actuals estructures de seguretat van ser creades per a enfrontar-se als reptes de la societat industrial, i no pas als de la nova societat digital i multicultural. El nou context requereix una seguretat que no sigui funció exclusiva dels cosos uniformats, sinó també de molts altres agents socials, com ara els educadors i els mediadors, els mitjans de comunicació i, en darrer terme, de tots els ciutadans.

La convivència i la seguretat es fonamenten en el respecte dels drets humans i de la identitat, en la societat de la informació. La seguretat és un bé comú, un dret i un deure de la ciutadania per a fer possible la convivència. Conseqüentment, cal avançar bo i enfortint la capacitat preventiva de la seguretat des d'una perspectiva interdisciplinària que la converteixi en una força d'evolució social, en un factor de llibertat, progrés i desenvolupament sostenible. Perquè, la seguretat real és l'absència d'exclusió, que és allò que evita la fractura del teixit social. De manera que, sense convivència, mai no hi haurà seguretat.

La seguretat ha esdevingut un ingredient essencial per a l'accés a la qualitat de vida, per a gaudir dels elements del benestar que la nostra societat ens ofereix i per a créixer com a persones lliures en un espai de convivència. Avui en dia inclou conceptes d'un abast ampli: seguretat alimentària, seguretat ambiental, seguretat ciutadana, etc. Així que hem de considerar la seguretat com un dels elements inseparables de l'Estat del benestar, un Estat que cal refundar, modernitzar i preservar, de manera que faci possible tant l'equilibri de les contradiccions i la viabilitat de l'economia de mercat així com la sostenibilitat planetària, la dignitat humana i la protecció social. És necessari garantir l'accés a l'educació i a la transmissió de valors que permetin als individus ser lliures i respectats en l'escenari de la complexitat, però també és indispensable la qualitat urbanística de l'espai públic de les ciutats com a element de reducció de la marginalitat, així com un sistema judicial modern i àgil. I, en darrera instància, una política clara de distribució social de la riquesa i d'accés al treball. Perquè no seria sensat esperar sentir-nos segurs en un món injust, en un món que converteix en irrellevant la majoria de la població.

Això suposa, de fet, redefinir a fons la seguretat en termes humans i ecològics i, en definitiva, adoptar el concepte de *seguretat humana* en lloc del que mantenen la major part dels governs actuals, que consisteix més aviat en una *seguretat nacional* i que depèn absolutament d'una concepció de defensa militaritzada. Cal plantejar-se la seguretat com un dret bàsic, essencial per a un desenvolupament sostenible. La qual cosa ens impulsa a desplegar noves formes de pensar i noves

pràctiques que ens permetin trobar respostes humanes a les qüestions de seguretat, fent-ne partícips a tots els membres de la Comunitat.

4. ADMETRE LA INSEGURETAT ÉS LA MILLOR SEGURETAT

Sense una dosi adequada d'estabilitat, és a dir de seguretat, els organismes vius —des del més primari (la cèl·lula) fins al més evolucionat (l'ésser humà)— no podrien metabolitzar l'incessant flux de matèria i d'energia que els permet produir-se, regenerar-se i perpetuar-se a si mateixos. Però, alhora, els organismes biològics depenen críticament de valors òptims: és a dir, més vitamines, més hormones, més calci, o més aigua no és necessàriament millor que menys vitamines, menys hormones, menys calci, i menys aigua. Així mateix, més temperatura o nivell de sucre a la sang no és millor que menys temperatura o menys nivell de sucre a la sang. De manera que, com diu Groff, si els cossos més grans haguessin constituït la meta de l'evolució, els dinosaures encaria estarien entre nosaltres i serien l'espècie dominant.

La conservació de la vida és, doncs, el primer instint humà. Ara bé, conservar la vida, en un context marcat pel canvi constant, genera molta tensió, requereix un gran desgast d'energia i, inevitablement, provoca temor. Perquè, en la fragilitat de l'existència, res no és segur i res no es troba exempt de perill. Becker ho sintetitza magníficament: *«Des del mateix principi, l'home no podia viure amb la perspectiva de la mort (...). Allò que vol la gent en qualsevol època és una manera de transcendir el seu destí físic, volen garantir alguna mena de durada indefinida»*.

És aquesta resistència humana —a admetre la inseguretat inherent a l'existència— la que genera el desig d'acaparar més energia i recursos dels que necessitem per a viure, i ens duu a una competència extrema amb els altres per alterar, sotmetre, consumir o simplement destruir les altres formes de vida. Paradoxalment, aquesta competència avariciosa i destructiva, orientada a assolir una imaginària seguretat individual, genera i estén la por a la societat i ens obliga a viure en condicions cada cop més insegures per a la supervivència humana. La qual cosa ens aboca, irremeiablement, a intentar la quadratura del cercle: volem seguir competint, acaparant i destruint, però segurs! Així, la nostra ànsia de seguretat ens duu a imposar un gran nombre de fronteres (físiques o legals, tècniques, però també psicològiques) que, lluny de reduir una inseguretat implícita al nostre obrar, obren nous i majors fronts de conflicte i risc.

I és que, des d'aquesta perspectiva encongida pel pànic a la mort, altres persones, grups i nacions són percebuts com a competidors, el món com una amenaça potencial, i la Naturalesa com una cosa que ha de ser conquerida i controlada. Alhora, en l'àmbit col·lectiu i global, aquest marc mental genera una filosofia de vida que posa l'accent en la força, la competitivitat i l'autoafirmació i glorifica els progressos lineals i el creixement il·limitat; considera el benefici material i l'augment del producte nacional brut com el principal criteri de benestar i de qualitat de vida; desatén l'imperatiu ecològic i no reconeix la urgent i absolutament vital necessitat de sinèrgia, complementarietat i cooperació. Aquesta ideologia, i les estratègies que en deriven, condueixen els éssers humans a greus conflictes amb

llur naturalesa en tant que sistemes biològics i a la disharmonia amb les lleis universals essencials. Fins al punt que l'espècie humana acaba assemblant-se a un formiguer enfollit en què els individus han perdut el seu lloc en el conjunt: és a dir, una agitació caòtica que ja no condueix a la realització global de la Vida sinó a la seva destrucció.

Només, doncs, un cop transcendida aquesta fase egocèntrica de l'evolució de la consciència humana, l'individu pot sentir i pensar en termes d'identitat còsmica i d'unitat amb tota la creació. És aleshores, com diu Groff, quan el nivell d'agressió es redueix dràsticament i la persona desplega tolerància cap als altres, reverència per la Vida en totes les seves formes i una actitud d'estima per l'aventura de l'existència. El concepte de la vida humana com una lluita a vida o mort per la supervivència deixa pas a una nova imatge de la dansa còsmica. La importància fonamental de la sinèrgia, la cooperació, l'harmonia i les preocupacions ecològiques se senten profundament i es fan evidents per sí mateixes.

En aquesta nova dimensió de l'existència humana, els valors i les actituds es caracteritzen per un gran èmfasi en la complementarietat mútuament nutritiva i simbiòtica de totes les relacions, en contrast amb la naturalesa explotadora i competitiva de l'antic sistema de valors. Es fa evident que l'univers és un teixit unificat, del qual nosaltres constituïm parts significatives. D'entrada, és impossible fer res als altres, a d'altres nacions o a la naturalesa, sense fer-nos-ho també a nosaltres mateixos.

Vet aquí, doncs, la paradoxa —que no pas contradicció— que regeix la insalvable recerca humana de seguretat: *admetre la inseguretat és, justament, la millor seguretat possible.*

BIBLIOGRAFIA

- BLAIKIE, P., et al. (1996) *Vulnerabilidad: el entorno social, político y económico de los desastres*. Puerto Limón, Costa Rica: Red de Estudios Sociales en Prevención de Desastres en América Latina, LA RED. Disponible a: <http://www.desenredando.org/public/libros/1996/vesped/index.html> [Consulta: novembre 2005].
- BECK, U. (1998) *La sociedad del riesgo global*. Madrid: Siglo XXI.
- BECKER, E. (2003) *La negación de la muerte*. Barcelona: Kairós.
- BERNUZ BENÍTEZ, M.J. (2003) «La percepción de los jóvenes antisociales como grupo de riesgo social». A: AGRA, Cándido: *La seguridad en la sociedad del riesgo: Un debate abierto*, Barcelona: Atelier, p. 261-277.
- BORJA, J.; CASTELLS, M. (1999) *Local y global: la gestión de las ciudades en la era de la información*. Madrid: Taurus i United Nations for Human Settlements.
- BOURG, D.; SCHLEGEL, J.L. (2004) *Anticiparse a los riesgos. El principio de precaución*. Barcelona: Ariel.
- CAPRA, F. (2003) *Las conexiones ocultas: Implicaciones sociales, medioambientales, económicas y biológicas de una nueva visión del mundo*. Barcelona: Anagrama.

- CASANOVAS, P.; AYUSO, M. (2003) «Modelos de seguridad y cálculo de riesgo». A: AGRA, C.: *La seguridad en la sociedad del riesgo. Un debate abierto*. Barcelona: Atelier, p. 47-63.
- CURBET, J. (2003) *Una seguridad ilusoria*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials: Universitat Autònoma de Barcelona.
- CURBET, J. (2003 b) «La producción de inseguridad en la sociedad global». A: BINETTI, C. i CARRILLO, F. ed. *¿Democracia con desigualdad? Una mirada de Europa hacia América Latina*. Bogotá: Banco Interamericano de Desarrollo y Comisión Europea, p. 130-161.
- CURBET, J. (2005) «Las políticas de seguridad ciudadana en Europa: el caso de Barcelona». A: *Quórum: Revista Iberoamericana*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá, núm. 12, p. 95-109.
- DOMÍNGUEZ, J.L.; RODRÍGUEZ, A. (2003) «Lógica actuarial, seguridad y sistema de justicia criminal». A: AGRA, C.: *La seguridad en la sociedad del riesgo: Un debate abierto*. Barcelona: Atelier, p. 329-351.
- GIDDENS, A.; BAUMAN, Z.; LUHMANN, N.; BECK, U. (BERIAIN, J., comp.) (1996) *Las consecuencias perversas de la modernidad: Modernidad contingencia y riesgo*. Barcelona: Anthropos.
- GROF, S. (ed.) (1994) *La evolución de la conciencia*. Barcelona: Kairós.
- LIANOS, M. (1999) «Point de vue sur l'acceptabilité sociale du discours du risque». A: *Risque et Démocratie*. París: Les Cahiers de la sécurité intérieure, núm. 38, p. 55-73.
- PERETTI-WATEL, P. (1999) «Représentations du risque et inégalités sociales». A: *Risque et Démocratie*. París: Les Cahiers de la sécurité intérieure, núm. 38, p. 9-35.